

# Några kyrkliga stadgar och ordningar från 17. århundradet.

Ur Biskopen öfver Skåne stift Peder Winstrups Kopiebok.

Af Otto Ahnfelt.

---

## *Memoriale om Landemodedagene.*

Efter prædichen, saasnart Bispén ehr hiemgaaen, opbæris paa Landemodshuuset Recessen, Ordinantzen oc Kongl. May.ts brefve med huis andre documenter, som da skal oplæsis.

Samme thid samlis propsterne paa søndre side ved Choret, huor dee samptlig, dog huer særdeelis, inviteres af famulo paa bispens vegne til bords. Strax forføyer famulus sig hiem igien, følger bispén op paa Capitlet, huor vden fore staar 1 bechen pro Rectore, huorvdi bispén gifuer 1 Rigsdlr., 1 bechen pro Cantore, gifuis dervdi 1 sl. dlr., 1 bechen pro ædituo, gifves 1 slet dlr., 1 bechen for Organisten, gifves 3 mk. Derefter følger prousterne ind, giffuer etc.

Naar Landemodet ehr ende, huilchet pleyer gemeenlig efter 12 slet at skee, oc bispén vdgaar, tager famulus de bøger och documenter, som før er opbaaren, hiem med sig och følger bispén. Derefter, naar Prousterne ere indkommen, opbæris maden paa stuen<sup>1)</sup>; siden naar de har læst till bords, iskenchis vdi kanderne Øll oc Win. Vnder

---

<sup>1)</sup> Stenstuen, Sten öfverstruket.

Maalthid passer famulus op oc thiener for borde med etc. oc de andre som i huset ehre. Naar maalthid er gjort oc de hafver læst fra bord, begynder famulus denne Psalme: Min siæl nu lofve Herren, at siunge, huorvdj de andre istemmer. Noget efter rejser prousterne sig oc tage afscheid.

Cathedratikum, Studij skatt, Notarij penge af provsterne samme dag tellis famulo til i Kammeret. Eendeel for prædichen, endeel efter prædichen, naar dee schal gaa til bords, somme, dog faa, om Aftenen tilforn, andre dagen, naar dee vil reise, leverer. Och efterdi den dag, paa huilchen Landemodet scheer, neppe tillstrecher for adskilligt, som da forefallder, oc prousterne gemeenlig strax fordrer qvittantz den eene for den anden, er det raadeligt nogle dage tilforn at forferdige alle prousternis qvittantzer, dog saa, at der gifvis Rum til pengene, huis sum kand da først tillsettis, naar dee ehre tiltalde oc i Regenschabs bogen indførde.

Vdi qvittantzerne, som Bispen vnderskrifver, indføris huis da paa en thid blifver levered af Cathedratico, Studij skat, Biscopsthiende eller nogen Collect, som fra Bispen igien ofverleveris.

Qvittantz paa notarij penge schrifuis oc vnderskrifvis af famulo self.

*Observationes pro S. Ministerii Candidatis.*

Ordinandæ personæ, om dee ey tilforn ere hørde, skal lade Bispen høre deris gafver. Kommer tilstede oc examinis ved 2 slet om Eftermiddagen, naar Bispen der om tilsiger.

Inviteres dagen for Ordinaten.

Nogle dage før, naar leyligheden ehr, indschrifuer dee i bogen deris Vitam oc Testimonia.

Vdschrifver de Danice et breviter vitam, som skal intimeres af Præsten.

Beder en af Præsterne, huo de wille, at intimere.

Gaar til skrifte ved 6 slet om Morgen.

Kommer i Bispens hus til at præstere Juramentum, naar det ringer anden gang. Indledes de i stuen<sup>1)</sup> strax, och bedes til giest til Middags Maaltid.

Indskrifver de deres Nafne i Ordinatz Bogen.

Leverer de fra sig hver pro Persona til ordinatzbogen  
1 Rdr.

Nb. Naar de udj stuen<sup>1)</sup> ere indledte til at præstere Juramentum, indbæres af famulo til Bispen et styke papir lige stor med bladene j Ordinantzen, huorpaa skrives den eller de kaldede Personers Nafne oc steden, huortil han eller de ere kaldede, saaledes:

N. N. kaldet til at være sognepræst (capellan) til N. och N. sogner udj N. herred.

### *Casus Conjugales.*

1. Den Quinde, som effter hindis forige Mands død er besoffuit aff en anden, maa ei till æchte tagis aff den hinde besoffuit hafuer, dersom hand tilforn hafuer och beliget en af hindis forige Mandz Slæct.

Exempel: Dend 16. Februarij 1656. En Mand wille troloffuis med en quinde, som hand hafde besoffvit, men efftersom hand tilforn haffde beliget samme quindis forige Mandtz Broderdatter, blef det ej tillstedet. (Aarsag:) Fordj en Mand schal holde sig fra sin quindis, och en quinde fra sin Mandtz beslegtede. Nu war hun, med huilchen hand før haffde haft omgiengelse, regnit for hans hustru, och rørde dend quinde paa, huilchen hand siden besof och wilde æchte, j det hun waar samme Quindis afdøde Mandtz Broderdatter. Huorfore hannd iche kunde wjess med dend sidste, som war Faderbroder Kone till dend første, hand hafde beliget. Thj, som førre mældt, En Mand schall holde sig aldelis fra sin hustrøes slæchtninger, ej anderledes end fra sine egne, saa

---

<sup>1)</sup> Sommerstuen, Sommer öfverstruket.

som Lowen befaller, fordj Mand og quinde bliffue et formidelst dend kiødlig omgiengelse och beblandelse. Och saaledis achtis hustrøes slæchtinger for Mandens (och Mandens slæchtninger jgien holdis for hustrøess slæchtinger). Her aff paa dend anden side kunde hun iche, for sin affdøde Mandtz Frændschab med hans broderdøter, gifttes med hanem, som med hindis første Mands Frænche och Broderdatter hafde haft at bestille. Thj Lowen siger, att en qvinde och schall afholde sig fra sin enten lefuende eller affdøde Mands slæcht och frænder. Och den Mand, med huilchen hun siden will sig æchte, achtet for hindis førige Mands Frænde, formedelst dend beblandelse, som hafde werrit imellem samme hinds affdøde Mands broderdaatter.

2. En Enkemand maa ej hafue till æchte dend Enkequinde, huis førige mandz moder haffuer werrit sødschende Barn med hans affdøde konnes Moder, et vice versa.

En ænche quinde maa ej faa dend ænche mand, huis førrige hustrøess moder har werit sødschindebørn till samme ænche quindis førige Mandtz Moder.

Exempell: Vdj Brøserop, Annexsogen till Raflunde udj Alboherridt, wilde tuende trolofvis, som hafde mist deris æchte fæle. Ænchemandens afdøde hustrøess Moder och Enchequindens affg. mands moder war sødschindebørn, føde enten af tuende brødre, eller aff tuende søstre, eller af broder och søster, huilket ieg mig ej letligen wed at erjndre, och ej heller nødigt er, effterdj de paa alle trende Maader ere Sød-schenbørn. Huorfor det bleff dem afslaget. Thj, som ofuenfor berettet er, En Mand befalis aff lowen at holde sig fra sin hustrøes, saa som fra sine egne slæchtinge, och en quinde fra sin Mandtz slæchtinge, saa som fra sin ægne, och nest sødschindebørn, vdj Tredie led, maa ej trolofvis samen. 1656.

3. Tuende Pærsonner, som tillforn hafuer verrit gift och, efter deris æchtefælis død, will æcte hinanden, kand

iche tillstedis, dersom bege deris afdøde fælig hafuer wærit hin anden beslectet vdj Tridie leed.

Exempell: Vdj Kiøbinge i Ingelsted hærrit wilde en Enchemand haffue en Enche kunne i Løderop; men fordj begge derris førige æchte fælle udj tredie leed ware beslegtet, bleff det afslaget. 14. Octobris 1656.

4. Tou Pærsonner, som hin anden ere saa nær paa-rørende, at Karlens farmoder och Pigens farmoder ere halvesdschinde, maa ei komme tillsammen.

Exempell: I Gudmantorp 12. Octobris 1656. Vden de med Kongl. bewilling tillades. Thj de hin anden vdj blodet paarøre, alligewell de ere af halvesdschinde fødte.

5. Tuende, som tillførn hafuer werrit giffte, maa ej effter derris æctefællis død hafue hin anden till æcte, dersom mandens moder och hindis førige mands moder hafver werrit søstre. Fordj da hafuer den mand, som æchte will, werridt vdj andit læd beslechtet med dend till æchte begierede quindis førige mand, och vdj Recessen vdtrøcheligen formældis, att en qvinde schall holde sig fra sin Mandtz slæchtinger som fra sine egne slechtinge, och Manden fra sin quindis, saa som fra sine egne.

Exempell: Vdi Christianopel. 23. septembris A° 1656.

6. Naar tuende, som wille hafue hin anden, befindis saaledis at paarøre sig indbyrdis, att Karls Personns morbroder hafuer først werrit wjet med Pigens moder, huilchen effter hans død haffuer igien giffit sig och aflet Pigen med en anden mand, da maa det dog ej schee, att den Pige kand hafue samme Karls Pærson, effterdj samme Karls Persons Morbroder hafuer haft Pigens moder vdj senge, och disse derfor propter carnalem copulam (som har werit mellem samme Karls Pærsons Morbroder och Pigens moder:) actes lige som sødschindebørn, huilche effter dend vdtrychte bogstaf forbydes att komme tillsammen.

Exempell: A. 1656. 8. Julij. Jon Nelausøns datter udi Kiellstrup i Ossby sogen och Jens Mathisøns søn i Sogessløche wile trolofves. Jens Mathisøns søns Morbroder hafde haft Pigens Moder i senge, dog ingen Børn auflæt. Der hand war død, giftet Pigens moder sig igien med Jon Nelausøn och auflæt med hanem denne Pige, som till æchte blef begiert. Huor for det er afslaget.

7. En mand maa ei hafue sin afdøde Hustrøes faderbroders søns datter. Thj en mandtz afdøde hustru och hendis farbroders søns datter ere med huer andre beslæchtit j andit och tredie led. Och der for maa en mand ej hafue sin afdøde hustrøess faderbroders søns datter, efterdj det ehr imod de vdtræchte bogstafue i Æchteschabs Art.

8. Stubben vdi Slechtelinien regnis iche for jt leed, huor for dersom nogen, naar stubben er vdelucht, befindis at were i Tredie læd, maa dennem ei tilstedes trolofvelsse. End skeer det uwidende, saa at de ere blefne trolofvede, och siden til wisse fornemmes, at de hin anden saa ner paarørre, maa de ei wiess sammen, uden de supplicando fra Hove det erlangar.

Exempel: Udi Løwested den 26 Martij 1656.

9. De ledige Personer, som ere wanrøctede for hinanden, maa ei være tilsammen i gaard eller sogn, formedelst forargelse, hvilket och forstaaes om de, som ei ere ledige.

10. Tvende Syskinde Børns efterlevvende Ectefelle maa icke ecte hver andre.

Obj. Recessen intet derom melder, eftersom svogerskab ickun actes mellem en Mand oc alle hans hustrues slectinger, och en Quinde och alle hendes Mands slectinger, och Hemmingius in libr. de Conjug. p. 119 gifver til kende, Ecteskab

at være skeed i nærmere grader uden Øfrigheds lowers for-  
krenckelsse.

R. Ligesom tvende syskinde Børn icke maa komme sammen i Ecteskab, saa maa ei heller deres Efterlevendes Ectefelle propter intercedentem carnalem copulam, som paa begge sider hafver været imellem bemelte syskinde Børn och deres efterlevende Ectefelle; thj samme efterlevende Ectefelle regnes for et kiød formedelst syskinde Børnene, hvilcke vaare et kiød och Blod med hver andre. Huoraf kand eractes, at efterdj en hustru skal holde sig fra sin Mands slect efter Recessen, saa skal hun och holde sig fra sin Mands systers Mand formedelst det, at samme Syster och hinds Mand hafver været et kiød, och derfor holdes de for at paarøre hver andre in primo gradu affinitatis, udj hvilket led Ecteskab forbydes, som ellers tilstedes in secundo et tertio gradu affinitatis. Det som allegeres af Recessen om Svogerskab ickun at actes imellem en Mand och alle hans hustrues slectinger, et vicissim etc. er ἀπρὸς διόρυσον. Thi mands och hustrues slectinger kunde wel ecte hver andre, fordi imellem dennem er ingen copula carnalis eller contactus sanguinis, saa som udi bemelte exempel. Consilium Hemmingianum allegatum est speciale non generale, atque a præsenti casu itidem alienum. Uden tvifl er wel witterlig Regula Theologorum: In contrahendo matrimonio, non tam quid liceat, qvam decorum et honestum spectandum. Deraf kand sluttet bedre at være, at raade bemelte Personer fra det Ecteskab (som de affectere) end raade dertil. Wel kunde derudi dispenseres, fordi det icke er imod Guds lou; men derudj at dispensere er Ministerio for højt, och wedkommer den høje Øfrighed, som tilbørligen hafver sig saadant forbeholdet.

Exempel: Udi Rønneby i Blegind, huorhen denne Resolution er fremsendt in septembri A<sup>o</sup> 1656.

11. En Mand, som udi sit Ecteskab hafver besøft et Qvindfolk, oc efter sin Hustrus død vil ecte den besøfvede, maa ei hafve hende. Oc en Qvinde, som i sit Ecteskab hafver bolet med en anden Mands Person, maa ei efter hinds Mands Død hafve den, med hvilcken hoër udi Ecteskab er bedrefvet.

Wel er derom strid iblant de lerde; Thi endeel tilsteder det at ske och funderer deres Mening fornemmeligen paa Dawids Exempel, som hafde bedrefvet hoër med Bethsabea Uriæ Hustru, och dog siden efter Uriæ død tog hende til Hustru, 2 Sam. 11 v. 27. Andre juxta jus Canonicum necter det at kunde tilstedes for efterfølgende Aarsagers skyld: (1.) Fordi Herren udtryckeligen improberer factum et Exemplum Davidis, ja med trusel, at Herren derfor wile opwecke ulykke ofver hannem och hans hus. 2 Sam. XII v. 11. (2.) Herren klarligen hafver befalet Levit. XX v. 10. Deut. XXII. v. 22., at en Mand, som ligger hos en kvinde, som hafver sin Ectemand, skal tillige med qvinden, som laa hos hannem, døe. Det er saa langt fra, at Gud wilde tilstede dennem nogen tid at lefve udj Ecteskab, at hand derimod beføl dennem begge strax at døe. Hvilcket endnu holdes paa adskillige steder i Christendommen, nemlig efter den Saxiske och andre Potentaters Ret och Lowe. Och om end skjønt woras Lou udi dette fald for sine sær Aarsagers skyld er formildet, saa blifver dog Morale tilbage, som bør være uforkrenket. Thj Adulterium och Horeri kand icke formedelst den uskyldige Ectefelles død legitimeres; men endoch efter dens død er och blifver en synd in æternum eller ævindeligen. Hvilcken synd icke bør per concessionem Conjugii at approberes, icke mere end dersom Hoërkarlen och Hoærkonen efter Guds lou waare aflifvede. (3.) Propter Scandalum eller forargelses skyld, som der af wilde komme. Ti mange skulde i deres Ecteskab forlofve sig til en anden Person och bedrifve hoër med den samme, ja skulde sette efter deres rette Ectefelles lif, dersom de kunde hafve forhaabning efter deres Ectefelles død at komme i Ecteskab med den anden Person, som hoër er bedrefvet med tilforn. Deraf skulde komme stor uskickelighed och uhøfskhed iblant folk, si adultero liceret criminis sui fructum sentire ex conjugio cum polluta personā. Til disse for<sup>de</sup> aarsager hafver uden tvifl wor Christelig høj Øfrighed henseet udj

Articlerne om Ecteskabs sager, baade de Sponsalibus, Num. 3 circa finem, saa vel som och de Desertione itidem circa finem.

Herefter skal en hver Præst udj mit stift rette sig, saa fremt hand icke vil tiltales och af mig paa mit Embedes Wegne til rette settes. Dersom udj saadan Casu for sønderlige højvictige Aarsagers skyld skulde dispenseres, da hafver Ministerium ingen Mact dertil; men det den høje Øfrighed wedkommer.

Exempel: Udj S. Hvidinge i Harragersherred 26. Jan. 1657.

12. En Qvinde, som udi Mands fraværelse bliver besofvet, maa ej, efterat hun bliver afskilt fra Manden, hafve den til Ecte, som hun hafver haft letfærdig omgengelse med, den stund hun hafde sin Ectemand. Men skeer det, at hun efter Divortium af nogen anden besofves, som ei tilforn i hinds Ecteskab hafver haft omgengelse med hende, och hun af den begieres til ecte, maa det dennem tilstedes.

Exempel: Udi Øfreby hafver en Qvinde, Bente Peders daatter, i sin Mands Ole Pederssøns tredie Aars fraværelse aflet Barn med Rasmus Esping. Der hun nu wed Capitelsdom waar skilt fra Manden, maatte hun ei faa Esping til Ecte. Men der hun hafde siddet ene paa fierde Aar, er hun paa ny besofvet af en wed Nafn Niels Terkelssøn, med hvilken hun aflede 2 uecte Børn, och omsider fik hannem til ecte. Den 21. Nov. A° 1656.

13. En Qvinde, som ei self er Moder eller Stifmoder, maa hafve sin forige Mands stif søns søn. Och en Mand maa hafve sin faders stiffaders efterlatte Qvinde.

Exempel: 9. Jan. 1657. Udi Grantinge By i Stoby sogn i Gøngeherred. En qvinde wed nafn Kirstine och en dreng ved nafn Troels Mognssøn. Qvinden Kirstine hafde Troelses faders stiffader til ecte; men self icke waar Troelses faders stifmoder. Huorfor de tvende fik hin anden.

14. Naar en af de, som hin anden i fiende och andet led hafver været beslektede, ved døden afaar, maa ej den ofverblefven komme udi Ecteskab med den afdødes efterlatte Ectefelle uden Kongelige Benaadning.

Exempel: 15. Octobr. 1653. Svend Jensøn och Aage Olæssøn i Biernekulle sogn. Svend waar udj fiende, Ole i andet led. Efter Oles død wilde Svend hafve Oles qvinde til ecte; men blef til Howe hen vist med denne efterfølgende erklæring paa deres Supplicatz:

Eftersom Supplicanten hafver begieret, at Jeg paa denne Supplication wilde testere mig om for<sup>de</sup> Post at være besøgt; da bekiender Jeg underdanigst for min Allernaadigste Herre och Konning, at Jeg icke hafver understaaet mig for<sup>de</sup> Egteskab at tilstede imod den klare Bogstafve udi Ecteskabs Articeler, fordi Svend Jensøn och Pernille Olufs daatters forrige Mand waare beslektede med hver andre i fiende och andet led foruden stubben, som icke kand regnes for noget led. Indstilles paa det underdanigste til wor allernaadigste Herre och Konning, om Hans Maj<sup>t</sup> naadigst wil bevilge for<sup>de</sup> Ecteskab, som tilforn af Kongl. Mildhed tilladt er, eftersom det synes fornøden for den supplicerende Enckes och hendes faderløse Børns bestes skyld. Supplicanten kand wel gifve noget til de fattige, om Hans Maj<sup>t</sup> saa naadigst befalder och Supplicantens begiering naadigst wil bevilge.

15. Udlending, som er af anden Religion end Luthersk, maa ei imod Recessen her i Riget Ecteskab tilstedes. Men dersom samme Person foregifver sig paa anden sted under Cronen at hafve communiceret, huorpaa maatte følge hannem tilforn paa det Sted, huor sligt skeed er, at være examineret och for Luthersk approberet, da skal fremwises fra de Præster, som hannem til Sacramentet annammet hafver, rictig Testification, som igien skal vel forvares af den Præst, i hves sogn Ecteskab begieres, oc da kand trolovelse ei hindres. Skeer der och efter Kongl. ordre permission, skal mand sig derefter underdanigst rette. Ellers skal mand i den sag sig til Howe raadføre.

Exempel at være skeed sees af Bispens hosfølgende Missive, saaledes lydendes: Eftersom I mig tilkendegifver, en ung Mand af den Papistiske Religion, wed Nafn Marturin Ertzuars, fød til Parjs, at wille begifve sig i Ecteskab med en af Eders Byes Piger; huorom i mit betenkende begierendes er at wide, om det hos os kand tolereres: da er mit svar, at I best kand underwises derom af Recessen libr. 1. om Geistligheden Cap. 3. Art. 1, huor I finder udtrycte Bogstafve, at de, som ere af den Papistiske Religion eller Papistiske, hverken maa arve eller bo i Riget. Efter hvilken høj Øfrigheds anordning I hafver eder at rette, och Jeg imod den klare Bogstafve icke understaar mig at dispensere. Mens eftersom I skriver, for<sup>de</sup> Person sig derpaa at beraabe, at hand hafver communiceret i den tydske Kirke i Kiøbenhafn, da maa hand uden tvifl tilforn efter Ordinantzen och Recessen været examineret af de Tydske Præster i Kiøbenhafn, och udj Religionen rictig befunden, saa widt hand hafver bekiendt for dennem, och dersom hand endnu detsamme bekiender for eder, och Eder for<sup>de</sup> Tydske Præsters Bewjs lader see, (hvilcken I skal beholde och forware eder til forsickring) da kand I hannem trolofvelse ei formene. Dersom hand och efter sit løfte forskaffer Kongl. Maj<sup>ts</sup> Naadigste permission, da bør I och Jeg os derefter underdanigst at rette. Ellers bør wj udj denne sag at raadføre os til Howe efter ordinantzen, och for<sup>de</sup> Person at patientere, indtil wi bekommer Resolution fra Howe.

16. Ectefolk, som ei ville bo sammen formedelst nogen uskikkelighed paa en af siderne, som dog ei kand forarsage skilsmisse, skal af Præsten 1. med straf och formaning efter Kirke ordinantzen til rette settes. 2. Och dersom den, paa hves side forseelse er, lofver bedring, och dog af anklageren forskydes, maa den, som sig forseet hafver, til Guds bord annammes, och ei den anden, som anklaget hafver. 3. Hielper ei undervisning och afhold fra Sacramentet, skal det Superintendenten tilkendegifves, saa Personerne kand bandsettes, och for høj Øfrighed anklages. 4. Ville Personerne indbyrdes samtycke til en tid at være

fra hin anden, och den, som best kand, vil midler tid nære den anden, kand det vel tillades. 5. Kand och for saadane af Prædikestolen ske Bøn, dog saa at Personerne ei nefnes.

Exempel herpaa er af undertegnet Missive at erfare: Salut. Hvad de tvende par Ectefolk belanger, det første Hans Claussøn Wjntapper och hans hustru, det andet par Michel Slacter och hans Qvinde, hvilke icke wille være sammen och bo hos hver andre, som Ectefolk bør, enddog I efter wor Kirke forordning i alle maader eder mod dennem skal hafve forholdet med megen formaning etc., da efterdi for<sup>de</sup> par Ectefolk icke kand skilles fra hver andre, fordi Qvinderne for druckenskab alleniste af Mændene forskydes, och det icke kand tilstedes dennem saaledes at lefve andre til stor forargelse i Menigheden: (1.) Da bør I med Medhielperne, som maa ske wel skeed er, Qvinderne alvorligen at straffe och raade dennem fra druckenskab och uskickelighed, och Mændene derimod at underwise, at de for saadan Modgang udj deres Ecteskab, imod deres Ecteskabs løfte, ingenlunde maa saaledes forskyde deres Hustruer, men at de efter deres Ecteskabs løfte saadan modgang med taalmodighed udstaar, saa fremt de icke wille baade af Gud och Øfrigheden straffes. (2.) Dersom Qvinderne endnu lofve Bedring, och begierer at være hos Mændene, och derhos lofver dennem troskab och kierlighed etc., och Mændene alligevel icke wille annamme dennem, da hafver Mændene større skyld end Qvinderne, och da maa I annamme Qvinderne til Guds Bord, och icke Mændene. Thi huorledes kand da Mændene med et hadefuldt hierte værdeligen annamme sacramentet. Item Mændene da holdes pro Desertoribus, som gifver stor forargelse i Menigheden, jtem for Guds ords foractere, eftersom de intet acte Pauli ord 1 Cor. 7. v. 3. 4. 5. hvilket I dennem skal forreholde, endoch med forklaring, och derhos lade dennem vide, at Guds Ords foractere forbydes sacramentet baade udj ordinantzen och K. Maj<sup>ts</sup> Kirke forordning, saa vel som och alle de, som forargelse gifver. (3.) Dersom undervisning och formaning, saavelsom och frahold fra sacramentet intet kand udrette, da kand I och med.

hielperne mig det tilkendegifve, saa vil Jeg befale Eder at lyse til Band och bandsette, och Jeg derhos for<sup>de</sup> Par Ectefolk underdanigst skal forklage for min allernaadigste Herre och Konning, at de endoch af werdslig Øfrighed tilbørligen kand blifve straffede andre til exempel. (4.) Dersom for<sup>de</sup> par Ectefolk godvilligen wille samtycke hver andre Secubationem (at være och ligge fra hver andre), dog saa at den, som best kunde, skulde nære den anden, eller hver nære sig self, eller begge nære hver andre, eftersom de derom kunde forliges, och imidlertid holde hver andre for Ectefelle, och derhos hver paa sin side lefve kydskeiligen och Christeligen uden beblandelse med nogen anden, och dog være saaledes fra hver andre icke altid, men til en tid etc. (1. Cor. 7 v. 5), det kunde efter Guds Ord tilstedes dennem. Dog efter Paulj Ord och exempel v. 6. befaler Jeg det icke, men mener at kunde tilstedes, sønderlig dersom for<sup>de</sup> Ectefolk derom ville supplicere til den høje Øfrighed, eftersom de vel ellers kunde nødes til sammen, maa ske til hver andres ulykke och ulempe etc. hvilket dog Gud forbyde. I kand och vel nogle gange giøre bøn af Prædikestolen for saadane Ectefolk, dog suppressis nominibus, at Gud, som er kierlighed, wille sammenbinde deres hierter. Vale.

17. Ingen Præstmand skal understaa sig at trolofve och vie dennem sammen, som paa enten af siderne hverken hafver rictig och skriftlig vidnesbyrd derpaa, at de ere ubehindrede, ej heller til tinge kand føre de widne, som med Ed vil inden tinge bekræfte, och derpaa lade ske tingswinde, at den Person er fri, hvilcken ellers er ubekiendt och fremmed. Forlofvere skal mand ei nøjes med, uden de tilforn, som meldt er, til tinge deres løfte med Ed bekræfter, och der efter lader tage Tingswinde. Ellers dersom Personen, som ingen skriftlig Bewis hafver, er udlending, saa ingen tør inden tinge ved Ed sige den uforloftet och fri, och Personen da self lofver bevis at skaffe, om mand trolofvelse wil tilstede, kand en wis tid forrelegges, inden hvilken Bewis skal skaffes, och skal

dog derpaa tages skriftlig forsickring, och midler tid stilles Borgen.

*Casus Absolutionem antecedentes.*

Dersom sognemand i lang proces med sin sognepræst hafver holdt sig fra Sacramentet, och siden tilbyder sig at komme til Alters, men af Præsten formenes, skal Prousten, i hves herred sligt skeer, Personligen i den sag erfare saaledes:

1. Om for<sup>de</sup> Mand, midler tid sagen hafver hengt udj proces, hafver tilbødet sig til at komme til Guds Bord, førend hand nu for sidste gang sig hafver tilbudet. Thj dersom hand det giort hafver, och af Præsten er blefven forment, da hafver hand ingen skyld, och da maa hand tilstedes at komme til privatam absolutionem och komme til Guds Bord. Mens dersom hand icke tilforn hafver indstillet sig for Præsten och begieret sacramentet saa langsommelig tid, førend hand nu for en kort tid sig tilbudet hafver, da kand hand icke uden Aabenbarlig skrift annammes til sacramentet, sønderligen dersom hand endoch tilforn for tretten hafver holt sig fra sacramentet en tid lang imod forordningen, med mindre den høje Øfrighed det wil bewilge. Men dette skal I herhos acte, at dersom for<sup>de</sup> Mand svarer saaledes: at hand midler tid, medens hand trettete med Præsten, befandt sig icke wel skicket och beredt i sit hierte at komme til Guds Bord, formedelst den urolighed och had hand hafde udj sit hierte etc., da efterdj det er bedre at blifve fra sacramentet, end uwærdeligen at gaa dertil, hafver hand sig nogenlunde undskyldt, och da kand hand annammes til privatam absolutionem, dog saa at Præsten af Prædikestolen publice deprecere saadan hans Christendoms store forsømmelse.

Exempel er sked paa Boringholm i V. Mariæ sogn.

2. Wed det qvindfolk, som i Lejersmaal Barn hafver auftet, och for wrang beskylding sacramentet formenes, at det ej lenge skal opholdes, kand saaledes handles:

Skal Præsten bemelte Qvindfolk sig i Medhielpernes nerværelse och paahøring forretage, och hende fliteligen paamine, formane och tilraade den rette Barnefader at udlegge, och derhos lese Kongl. Maj<sup>ts</sup> forordning for hende, dateret Koldinghus den 31 Martij A° 1635 art. 4, lydendes i denne Mening, at dersom nogen besofvet qvindes Person efter publicam absolutionem kand befindes at hafve løget nogen paa, da skal hun kagstryges, med mindre hun i tide gaar til den rette bekendelse. Och dersom hun da den Person, hun før udlagt hafver, standhafteligen udlegger, och bliver ved sin forrige bekiendelse, skal Præsten med Medhielperne den Mand, som hun udlegger i Præstens sogn, en wis tid forrelegge, inden hvilken hand sig til tinge skal erklære och louverge, efter kongl. forordning, och saa lenge kand Præsten med publica absolutione endda opholde. Men dersom Manden til den tid, som Præsten hannem forreskrifver, icke vil louverge sig, da skal Præsten det strax lade Bispem vide, paa det han hannem for den høje Øfrighed kand angifve. Men paa det synderinden en gang igien kand komme til Guds Bord, eftersom hun icke altid som en hedning kand gaa hen uden det h. Alters sacramentes Brug, och hun ei heller paa andre steder kand komme til Guds Bord, førend hun der paa steden, huor forseelsen er skeed, bliver publice absolveret, da skal Præsten hende paa hendes bekiendelse til Aabenbare skrift och Guds Bord annamme. Thi dersom hende siden kand ofverbevises løgn at være, som hun hafver berettet, da hafve hun sig den straf at forvente, som kongl. forordning anmelder, hvilcken Præsten tilforn i Medhielpernes paahør for hende skal lese, som forskrefvet er.

*Casus Publicæ Absolutionis.*

Naar en, som hafver sig med Lejersmaal forseet, och det bekiender, vil dog ej staa Aabenbare Skrift, menendes aabenbar skriftemaal ingen fundament at hafve i Guds Ord, da skal hand (1.) underwises om den skilsmisse imellem

afløsning udi skriftestolen, och den som skeer aabenbare udi al Menighedens paahør, for hvilken den, som Menigheden aabenbare forarget hafver, ei kand forskaanes, uden høi Øfrigheds Forordningers ofvertrædelse och Menighedens forargelse. (2.) Skal hand først af Præsten serdeles, och siden udi Medhielpernes nerværelse formanet til at undergive sig Kirkens disciplin, med mindre Excommunication skal paafølge. (3.) Skal hand trøstes och forsickres om, at aabenbare skriftemaal ej er saa meget en offentlig welsignelse.

Exempel er at fornemme af undertegnet Missive til M. Niels i Malmø henskicket, dateret den 29. Majj A<sup>o</sup> 1657. Efter-som I lader mig vide, at Johan Jørgensøn Hammerholtz, som er udi Eders Menighed, hafver forseet sig imod det VI. Bud med letferdighed och leyersmaal och dog icke efter den udtrycte Bogstaf och Forordning om Kirkens disciplin vil staa Aabenbare skrift, uanseet I derom nogle gange hafver anmodet hannem, och han bemelte synd och forargelse icke benecter, men bekiender baade mundeligen och skrifteligen. Thi som Jeg fornemmer af hans Bref eder tilskrefvet, hvilket Jeg nu tilbageskicker, indbilder han sig, Kirkens disciplin och aabenbare skriftemaal ingen fundament at hafve i Guds ord, och sig foruden den at kunde faa naade hos Gud och syndernes forladelse. Da beder Jeg eder, I wilde undervise hannem, och lade hannem forstaa, at privat synder skulle bekiendes af hannem ved privat confession och hannem forlades wed privat absolution, saasom hand tilforn hafver bekommet sine synders forladelse, huorthen hører de skriftens steder och ord, som hand i sin skrifvelse indfører. Men offentlige synder och forargelser, nemlig de, ved hvilcke menigheden eller de svage i menigheden ere forargede, skulle offentligen bekiendes, afbedes och forlades formedelst offentlig skriftemaal, efter Forordningen om Kirkens disciplin, som er grundet paa Guds ord Matth. XII. v. 17 etc. 1. Cor. V. 1. seq. 2. Cor. II. v. 6. 7. VII. v. 9. X, 8. 2. Thess. III, v. 14. 1. Tim. I. v. 20. Huorfor hand icke kand forskaanes och befries fra publica absolutione, mere end andre. Thi det er 1. Præjudicerligt

och farligt at disputere imod høj Øfrigheds Christelige Forordninger, huorudj Ministerium icke maa bestyrke nogen gienstridig undersaat. 2. Er det forargeligt. Thj andre, som offentlig synder, skulle iligemaade herefter ville være fri fra Aabenbare skrifte, och saaledes skulle Kirkens Møndighed forsvækket, Ministerium besverges, och stor usckickelighed och uorden skulle komme i Menigheden tvert imod Guds ord. 1. Cor. XIV, v. 30. Jeg paa mit Embedes vegne beder och raader eder, at J endnu kalder for<sup>de</sup> Johan Hammerholtz for Eder, och baade self ene, och med Medhielperne nogle gange formaner hannem til at undergifve sig Kirkens disciplin, saa fremt Ministerium icke skal bruge imod hannem det yderste middel, som efter Guds ord findes indført udj Recessen, nemlig Excommunication eller Bandsettelse. Thj dersom hand videre veigrer sig herudj, da legger hand synd paa synd, i det hand da, foruden sin forseelse imod det siette Budord, beviser sin Øfrighed ulydighed, foracter Prædike Embedet och Kirkens Møndighed, och forarger mange udj Menigheden. Hvilket Ministerium ingenlunde kand eller maa tilstede hannem. Dog skal Mand trøste hannem och styrcke hannem udj den tro, som hand af sin skrifvelse siunes at hafve, om Guds Naade och syndernes forladelse for Christj skyld, och derhos forsickre hannem, at hand endoch ved publicam absolutionem bekommer sine synders forladelse, saa at Aabenbare skriftemaal er icke saa meget en straf som en velsignelse, ia offentlig welsignelse, huortil den gandske Menighed siger Amen. Huorfor hand ej hafver Aarsag til at frycte sig for nogen spot af Misundere, som hand prætenderer. In Summa, i hvad som helst hand, som bekiender sin synd och offenlig forargelse, forrewender imod Kirkens disciplin och offenlig afløsning, da kand Ministerium icke derfor befrj hannem, huortil ingen Præst mact hafver uden høj Øfrigheds sønderlig dispensation och benaading.

2. Dersom nogle ej af Øfrigheds Befaling, men af egen Møndighed uloulig paagriber en Suspect Person til at føre hannem hen i fængsel och forwaring, och hand i det samme slipper bort och sig self omkommer, da blifver de, som samme Person hafver grebet, skyldige i hans død,

som sig hafver ombragt, och derfor af werdslig Øfrighed billigen dømmes fra lifvet. Men om samme sag blifver hos verdslig Øfrighed ved Bøders udleggelse formildet, da maa ej derfor privata absolutio tilstedes dennem, for hves skyld ulyke er hændet, om de end skjønt ville fra den forseelse svære sig fri, och sig uskyldighed indbilde. Thj wed Bøders udleggelse er sag wedgaaet och aftinget for drab, och derfor, om de nogensinde ville privatim admitteres, skal de tilforn i Menigheden publice absolveres, andre til exempel och forargelses afsky, paa det Kirkens Møndighed ei skal sveckes. Det skal føres dem til gemøt at bekiende, fortryde och offentlig afbøde Menigheden. Thj enddog de ej med haand hafver ombragt, saa hafver de dog været Aarsag til døden, och regnes for Manddrabere, i det de ulouligen hafver grebet den, som af frygt for dem sig self hafver aflifvet. Huorfor det vaar forargeligt, dem til privat. absol. at annamme, førend de den udvortes Kirkes disciplin hafde udstaaet. Wille de ej sig Kirkedisciplinen submittere och godvilligen føje, men af uskyldigheds indbiling halstarrigén och lenge bortgaar, skal Præsten, i hves sogn sligt skeet er, sin Biscop det tilkendegifve, paa det excommunication ske kand, til de rette sig. Wille høje Personer noget tvert imod befale Præsten, skal Bispen det tilkendegifves, och hannem Copie af verdslig Øfrigheds dom tilskickes, at hand underdanigst kand det for Kongen angifve, och saaledes forargelse afverge, som ellers deraf wille komme.

Exempel 24. Nov. 1656. Udj W. Karup med en dreng, som omkom sig self i en Aa for 2 Mænd, som for mistancke om tyfverj hafde grebet ham och vilde for Øfrighed til fengsel ham henhøre.

NB. Den Syndere, som for sin grofve forseelse lifvet hafver forbrut, och udi rum tid, hverken af werdslig Øfrighed, ej heller af nogen wederpact er søgt och efterstræbet, kand Biscopen (af den mact, ordinantzen Superintendenten

giver til at raadføre trøstløse samvittigheder,) public. absolutionem tilstede. Wil verdslig Øfrighed derefter lade ske execution, kand sagen staa ligefast aaben for.

Formula Approbationis,

Qva ad publ. absolutionem admittitur illa, qvæ propter infantem alterius in somno a se oppressum capitis poenam meruit, sed longo interjecto spatio a Magistratu politico in jus non ducta est.

Eftersom N. hafver forseet sig med et fremmet Spe Barn, som hos hende er blefvet dødt for N. aar forleden, och siden den tid icke paa bemelte hendes forseelse er blefven paakiendt af werdslig dommer efter Recessen, och hun ej lengre kand saa gaa hen uden Sacramentens Brug, maa ske til fortvivelse och sig til forhindring udj sin salighed; da efter den Møndighed, som Superintendenterne gifies udj ordnantzten til at raadføre trøstløse Samvittigheder, bevilger och befaler Jeg paa mit Embedes Vegne, for<sup>de</sup> N. at absolveres publice, och til Guds Bord at annammes udj N. sogn (ell. her paa stedet) och siden hende sedel at meddeles derfra (ell. herfra), at hun herefter kan admitteres til privat absolution och Herrens Nadveres sacramento paa andre steder, huor hun sig wil opholde. Lund den N. A. N.

*Casus Privatæ Absolutionis.*

Dersom et besofvet Qvindfolk begiver sig fra et sogn til et andet, førend hun er publice absolveret, och hun i det fremmede sogn blifver dødelig syg, och afløsning paa soteseng begierer, kand det in tali necessitatis casu ske, præeunte consensu istius Pastoris, in cujus parochia vitata est. Och strax efter skal det samme Pastori tilkendegives, paa det at der i hans Menighed, huor forargelsen er beganget, kand ske publica deprecatio af Prædikestolen, och forkyndes Aarsagen, huorfor hende paa andet sted sacramentet er tilsted juxta ord. R. S. Minist. pag. 19. Siden, naar det af hende begieres, kand hun privatim admitteres i det samme fremmed sogn, huor hun før, consensu, paa

soteseng er absolveret, efterdj prima absolutio regnes for publica, in Ecclesia, som endoch, i 2 eller 3 Personer bestaaende, hafver været tilstede och hørt hinde Be-kiendelse.

Exempel: En Qvinde af Kiøbenhafn, besofvet i Nicolai sogn, er udj W. Karup i Biereherred paa soteseng absolveret, scripto D. Nicolai Pastoris consensu. Siden er hinde af Bispen privata absolutio ved sognepræsten i Karup tilsted. 24 Novembr. 1656.

2. Huo som for nogen ugierning er beskyldt, och ej er louwunden, maa til privatam absolutionem annammes, den stund sagen endnu henger udi proces.

Exempel: En Mand paa Borringholm hafde en blind och gammel Fader, hvilken der udj sønens fraværelse, i solskin gik ud for dørren at varme sig, midlertid sønneqvinden udj stuen gaf sit Barn at dj. Men der hand gik lidet fra døren, faldt hand i en Brønd och druknet. Sønnen kom hjem, blef stefnet och anklaget, som den der i saadant tilfald skyldig waar, och derfor blef tillige med fra sacramentet saa lenge forholdt, til Bispen derudj dispenserede saaledes, at hand skulde annammes, til sagen gik hannem under Øjen, efterdj Ecclesia de occultis non judicat.

3. Ingen Mand forhindres fra privata absolutione, som er for Lejersmaal beskyldt, saa lenge det ej udj gierningen bevises, och hand ej i Qvindens Barnsnød, siden for doben, derefter in publica absolutione, besictes, och omsider efter Loven sværes sag til med Barnet paa Armen. De arcanis enim non judicat Ecclesia. Men da først undgielder hand Kirkens disciplin, naar sag hannem louligen er ofvergaaet.

Exempel: Povel Mouritzøn udj Malmø, tilforn boende i Svædale sogn, blef sacramentet i Malmø forment, fordj Præsten i Svædale udj hans skriftesedel hafde sat, at hand for lejersmaal waar beskyldt med en Qvindespersion, som dog ei blef befunden at lafve til Barsel, men allene hannem sligt paa-

sagde. Huorfor hannem privata absolutio blef tilstedt, til hannem sag blef ofverbevist. 24. Novembr. 1656.

4. Mand kand icke den til Befrielse, som standhafteligen udlegges, svecke den bekiendelse, som om samme Person skeer af det qvindfolk, hvilket efter forordningen med Lejersmaal endoch 3 ia flere gange sig hafver forseet. Thj Personen, som standhafteligen udlegges, bør sig at louwerge, paa det at K. M. sine Bøder bekomme kand af hannem, eller af en anden, dersom hand findes uskyldig. Huorfor, dersom hand simpliciter self siger sig fri, och midler tid vil sig til privatam absolutionem frembyde, kand hand dog icke, saa lenge beskyldingen staar fast, och hand ej er lougwerget, til privatam absolutionem uden Præstens och Bispens Raad och Betenckende annammes.

#### *Casus Sacramentales.*

Kort Undervisning om Misdedere, som er dømt til døde, och dog icke uden til sin uskyldigheds Besmyckelse wil annamme sacramentet.

Af en Missive til Prousten i Fersherred, dat. 25 Martij A° 1657, lydende saaledes: Jeg hafver bekommet eders skriftvelse anlangende, at en Fange, som paa Seudegaard er fengselig anholden, for tvende, som hand efter Beskylding och bewisning skal hafve ombragt, huorfor hand af 15 Mænd er dømt fra lifvet, hvilket af Velb. Landsdomer er confirmeret, hand af sin sognepræst N. icke anderledes vil annamme sacramentet, end at hand er uskyldig, och at hans wederpact som skielmer handler med hannem etc. Och eftersom Præsten hafver nogle gange besøgt hannem, och tilbødet hannem sacramentet, om hand det till den rette indstiftelses ende vilde annamme, hvilket hand dog icke wil; men allene wil annamme det, at hand er uskyldig, paa hvilken maade at prostituere sacramentet er imod Recessen; och I derfor er min information begierendes, endoch fordj han er en forherdet skelm och taler spottelig imod Gud och al Øfrighed. Da er dertil mit svar, at Jeg om denne Casu icke kand uden widdtløftighed

mig resolve, eftersom derudj skulle considereres adskillige Poster, endeel Fangen, endeel Præsten, som hannem underwise skal, anlangendes. Dertil hafver Jeg nu ikke tid.

Min Mening udj hast och kortelig er:

(1.) Fangen skal flitigen underwises af Guds ord om synden her at bekiende for Guds tienere, saa fremt den skal forlades hannem af Gud udi himmelen etc.

(2.) Skal Fangen forsickres at hvad hand hemmeligen bekiender for Præsten, skal aldrig aabenbares af Præsten her udj werden, och derfor maa ingen wære ofverværendes, naar Præsten paa Embedes wegne handler med Fangen.

(3.) Maa Præsten icke urgere den verdslig dom, och derefter nøde Fangen til bekiendelse etc. Nam Ministerium non dependet a secularibus rebus ac sententiis etc.

(4.) Fangen skal tilholdes af Præsten at bekiende sine synder in genere, at hand med syndernes forladelse kand komme af werden. Dersom hand derpaa vil annamme sacramentet, da maa det hannem icke formenes. Thj ligesom det højwerdige sacramento icke maa misbruges af Fangen til uskyldigheds Bewisning for werden, saa maa det ej heller misbruges til nogen werdslig doms confirmation.

(5.) Eftersom Fangen synes forherdet och maa ske vil søge dilationem poenæ formedelst sacramentj rejectionem, da kand hannem forrelegges en vis tid och nogle wisse dage at betenke sig udj, efter hvilkes forløb hand endeligen skal udstaa sin straf, enten hand wil annamme sacramentet eller icke. Imidler tid kand hand fliteligen underwises af Guds ord, och udj Menigheden offentlig ske Bøn for hannem, at hand maatte omvendes och bevegtes til en sand omvendelse.

(6.) Dersom hand midler tid omvendes, da veed Præsten af bemelte Membro 4, hvad hand skal gjøre. Ja dersom Fangen paa sit yderste med Røfveren paa Korset wil och kand omvendes, och da begierer sacramentet, da skal Præsten være ferdig och bered dertil, om det end skulde ske under aaben himmel hos Rettersteden.

(7.) Men dersom Fangen præmissis præmittendis bliver halstarrig indtil sin yderste Aandedret, da skal hand befales Gud, och ej hannem tilstedes sacramentens Misbrug i nogen

maade. Saa hafver hand self skyld, och baade Øfrighed och Præst ere undskyldte.

Herom kunde meget mere moveres, dersom tiden och mit widdløftig Embede mig det vilde stede. De fornemste media til Fangens omvendelse bestaar 1. udj Bøn och Paa-kaldelse, 2. Udj flitig och retsindig information af Guds ord.

2. Den, som fra lifvet er dømt, och ej er siden efter-strebet, men af Herskabet allene tilholdt Landet at rømme, kand ej, om den bliver i Landet, af Præsterne til alters annammes, ej heller til andre steder sedel meddeles, eller udj menigheden at blive tilstedes; men tilraades at for-lige sig med den werdslig Øfrighed, och derfra skaffe skriftelig beskeden, inden den til sacramentet annammes kand.

Exempel af denne skrifvelse eractes: Efterdj den qvinde, som udj eders skrifvelse omformeldes, er for sin store synd och grofve forseelse dømt fra lifvet, men, som jeg fornemmer, af Herskabet ex christiana *ἐπιεικεία* tilholdes at undvige bort af Landet, hvilket dog af hende ej er efterkommet. Er her udj dette mit Raad, at I hende hverken til skriftemaal an-nammer, ej heller til andre steder sedel meddeler, ja och icke tilsteder hende at blive udj eders Menighed, men til-holder hende tilforn at forlige sig med den werdslig Øfrighed, och derfra forskaffe eder skriftlig Beskeden. Jeg mener, at naar hun fornemmer sig efter dommen alvorligen at efter-tractes, hun da heller skulle packe sig bort af landet etc. Och naar hun da er borte, da er I med det samme saadan difficultet qvit. Vale.

3. Med den, som fra Papistiske eller anden Sect til Luthersk Religion er affalden, och strax efter vil gaa til Guds Bord, kand paa denne maade forholdes:

Personen kand indstille sig udj Guds hus paa en Prædikens dag, førend den vil gaa til alters, och naar Prædiken er endet, skal Præsten paa Prædikestolen holde en liden tale til Menigheden, huorudi hand (1.) kortelig

skal melde om den Papistiske Religions vildfarelse och vor sande Euangeliske lerdom; (2.) dernæst giøre tak-sigelse for det klare Guds Ord, som os er meddeelt, och den store Naade, som endnu daglig bevises, at Gud kalder til sit Rige dennem, som hafver været beslaget med falsk lerdoms Blindhed, bland hvilckes tal kand (3.) siges, En paa den dag at være fremkommen ved navn N., som udj den wrange lerdom tilforn hafver været oplært, men om-sider wed Guds Aands opliusning; er omwendt til den rene Lutherske lerdom, och nu udj Guds Menighed aaben-baret i det gudelige forset, at efterat samme Person hafver faaet smag paa den sande och sunde lerdom, wil hand derfra igien icke nogensinde afvige, men stedze be-flitte sig paa wed Guds medfølgende Naade och Hellig Aands Bistand gudfrycteligen at lefve, och sacramenterne retteligen annamme. (4.) Derpaa skal Præsten menige Guds børn anmode, at de for samme Person giøre inderlig Bøn til Gud, at det gode, som saaledes begynt er, maatte altid tiltage och opfyldes. (5.) For det sidste skal den gandske Menighed til raades, saaledes med den omvendte Person udj Guds fryct at omgaaes, saa at hand maa glæde sig ved den gode omgengelse af wor antagne Religion, och Gud i himmelen for alting derfor tilbørligen kand prises och æres.

Exempel udj Malmø Mense Febr. A° 1656.

4. De, som udi andet och 3 Led besleçtede heblander sig, straffes efter Recess. Lib. 2. c. 5. Art. 3. och forbydes Alterens sacramente.

Exempel 22. Martij 1656.

5. En, som af Barnsbeen er døf och dum, och ei ved andet end tegn er om Gud och sin salighed undervist, kand til Alterens Sacramente annammes, dersom tilforn vist (1.) er sked en Christelig och god optuctelse; (2.) dersom af udvortes geberder kand synes at være attraa och Be-

giering til det højverdige Sacramente; (3.) dersom Personen er et fuldt fornuftigt Menneske.

Exempel af undertegnet Missive til M. Jørgen udi Rønneby den 11 Octobr. 1657. Anlangende den Pige i Eders Menighed, som fra den tid hun vaar et Barn Aar gammel hafver været døf och dum, och af Forældrene (som deres andre Børn meget tucteligen och Christeligen hafver opdraget) ej anderledes udi sin saligheds sag er indformeret end ved tegn; huoraf hun med gudfryctige och andectige geberder sig lader formerke: dog I deraf mener eder icke at kunde hafve nøjactig vidnesbyrd, om hun derved skulle kunde hafve forstand om sin Christendom, och saaledes, som det sig burde dømme om det højverdige Alterens sacramente och dets salige Brug, efterdi Hørelsen, som Paulus alvorligen udfordrer, er hende betagen, och I derfor mener hende icke til sacr. at kunde annammes: da efterdi I som en sielesørger gifver hende det vidnesbyrd, at hun ligesaavel som hendes andre sydskind er Christeligen och vel optuctet af sine Forældre, kand I kalde hende for Eder, och adskillige gange undervise hende *σημαντικῶς* ved Tegn, nemlig ved diskens och kalkens præsentation, ved den korsfeste Christi Billede och lignelse, ved hændernes och øjenes opløftelse til himmelen, med slag paa Brystet for hiertet, och andre andectige geberder, og I fornemmer hende derpaa at svare *σημαντικῶς* ved andectige geberder saasom med suk, graad och i andre maade, huoraf kand sluttes hende at hafve en inderlig hiertens attraa och begiering til sacramentet, och hun er et fuldt fornuftigt Menneske; da maa I annamme hende til Guds Bord efter Hænders Paaleggelse och benediction udj Skriftestolen efter Lutheri och andre lærde Mænds Raad, saa och efter min *πράξις* her udj stiftet. De Pauli ord: Fides ex auditu ere at forstaa ordinarie de hominibus auditu non destitutis; thj ellers extraordinarie udj saadane Mennisker, som icke kunde høre, wirker Gud Troen, sine ordinariis mediis, huortil hand icke vil och ei maa bindes. Thi ellers kunde ei heller infantes blifve døbt, som hafve troen uden hørelsen etc.

6. Dersom det hender sig, at nogen af de, som har været til skrifte, och skulle gaa til Guds bord, uformodelig enten formedelst vejens lengde och besverlighed, eller af andet højnødvendigt foraarsaget, ei udi tide fremkommer, kand de atter til privatam absolutionem annammes, och paamindes, och dernest stedes til Guds Bord.

Exempel udi Gøngeherred. Item i Brundby. 20 Junij 1658.

*Casus de Anno gratiæ considerandus.*

1. Ex Epistola quadam ad Vice Præp. D<sup>a</sup> Petrum.

Enken arfver icke Naadsens Aar efter hendes sal. Hosbonde; men hun nyder det af idel Naade, ex mera gratia Regiæ Majestatis, som hendes sal. Hosbond icke hafver fortient etc. Huorfor och Mandens Børn meget mindre kand holde sig til Naadsens Aar at participere som nogen arfvedeel; ja dersom de end waare tillige med Enkens egne Børn, da kunde de icke participere udj Naadsens Aar med hende, fordj de icke ere smaa Børn etc. Vid. Ord. fol. 72 pag. 2. Men da skulle de endda fortøfve, indtil efter hendes død, qvia annus gratiæ pertinet ad bona non patrimonialia sed matrimonialia etc.

2. E sententia inter Pastorem Brandstadiensem et Antecessoris ejus Viduam dicta.

Efterdj Bogstafven udj Ordinantzen Fol. LXXII er klar nok, formeldendes udtryckeligen at PræsteEncker efter deres Mænds død skulde opholdes et helt Aar, och efter deres død en sinde nyde enten winterseden eller sommerseden, och tage halfdelen af tienden. Af hvilcke ord forklares de trende Naadsens Aars Terminer, som nest derefter følger udj ordinantzen paa det samme och nest efter følgende Blad. Och efterdj sal. Her Albert døde den 22 octobr. 1655 imellem Bartholomæj och Mortens dag, da kand denne tred[i]e Termin icke mindre end de trende forrige anderledes forstaaes, end om den tid och det Aar efter Præstens død, saasom woress danske ordinantz, som bemelt er, det self forklarer, derudj

ofvereensstemme[n]de med den første och latinske ordinantz Fol. XLII pag. 2. huor Naadsens Aar kaldes annus præsens det nerværende Aar och icke præteritus eller det forgangne; huoraf eractes, at den efterlatte Enke skal nyde och hafve sin deel af den Rente och Rettighed, som falder efter Præstens død, eftersom den Rettighed, der for hans død waar opbaaren och annammet, waar hans fortiente løn, och icke kand henregnes til Enckens Naadsens Aar, som ej uden absurditet kand begyndes førend hendes Mand er død; da wiste jeg ej retter at kiende, end at den efterlatte Eneke udj Brandstad kald N. neste Aar efter bemelte sin sal. Mands Her N. død bør at nyde sin deel af al Præste Rente och Rettighed, wisse och uwise, lidet och stort, saasom och alle andre Præste Encker plejer at nyde ofver alt Riget, och Her Christoffer forplict at være til at lefvere hende rictig fortegnelse paa alt hves hand hafver opbaaret, och tilstille hende sin deel, som hun er berettiget efter ordinantzen, anseendes at hand faar igien udj sin efterleffverske alt, hvad hannem herudj affalder, efter ordinantzens udtrycte Bogstafve, huoraf och forstaaes billigt at være, at for<sup>de</sup> Maren Hans daatter nu igien nyder och bekommer det hendes Hosbonde nu salig sin Formands Enke gifvet hafver. Men eftersom særdeles twistes om Helgeneskylden, som er en ser Rettighed her udj Skaane, huoraf Her Christopher formener at skulle nyde och beholde den halfve part, efterdj Her Albert døde 14 dage for Helgenemisse, paa hvilken tid Helgeneskylden ydes och lefveres; da efterdj Encken derimod icke alleneste hafver holdt hannem til kost efter ordinantzen, men derforuden hafver forsørget kaldet med tjeneste paa sin bekostning icke uden stor besværing saa lang tid fra hendes Mands død in Octobri indtil hen ved Juletid, da hand først begynte at betiene kaldet, efter at hand dertil waar kaldet efter Martini; Encken och hafver erlagt Kongeskat foruden anden udgift. Wides derfor ej retter, end hun jo derimod bør beholde Helgeneskylden, heldst efterdj hendes Mand den da hafde fortient, som døde saa kort en tid och saa faa dage for helgenemisse.

3. Ex Epistola qvadam ad Hallandicum Pastorem sub Dato 15 Junij 1655.

(1.) Her Thors Successor kand icke med rette beholde Jule-offeret, som er falden paa Halmsted Altere Juledag A° 1653, efterdj hans Successor hafver opbaaret offeret, som faldt udi Warbiery Kirke samme Juel udj samme Aar, och den salige Mand bemelte offer udj Halmsted fortient hafde, eftersom hand skal være død 14 dage och begrafven 5 dage for Juel. Ej heller kand Successor holde sig til nogen Rettighed wisse eller uvisse, førend hand er blefven kaldet til Halmsted, och hafver begynt at betiene samme Kald, huorimod hand hafver opbaaret eller burde at opbære al Rettighed wisse och uvisse af Warbiery kald, indtil hand samme kald qvitteret hafver.

(2.) En Præste Encke efter sin Mands død bør at nyde allene hves der af kaldet kand falde efter hans død, indtil Successor blifver kaldet, och begynder at betiene kaldet. Siden deles et helt Aar derefter al kaldets indkomst wisse och uvisse imellem Encken och hendes sal Mands Successorem, saa at en hver af dennem bekommer halparten.

(3.) Udj Kiøbstederne bør Menigheden at forskaffe Præste Enker fri Bolig och forsee dennem med nogen ophold, hvilket udj Ordinantzén befales Borgemester och Raad. Item de bør at være fri for skat och al anden borgelig och Byes tynge, saa lenge de ere udj deres Enkesede, och fører et Christeligt och Erligt Iefnet. Men dersom de bruge nogen ringe handel, da gifve de af handelen allene.

(4.) At nogen Præst skulde gifve sin Formands efterlatte Encke en vis pension och genant om Aaret (foruden Naadsens Aar) dertil er hand icke obligeret, och ei kand tvinges ved nogen Bogstaf udi Ordinantzén, Recessen, Loven eller nogen kongelig Forordning. Dog synes det i sig self billigt och tilbørligt, i sønderlighed dersom hendes sal. Hosbonde sin Formands Encke Aarlig pension gifvet hafver. Fra Tiende at gifve til Kirken och Præsten kand ingen uden Adelen være fri efter woress lands lou.